

IDLENESS AS THE VIRTUE OF SELF-SUFFICIENCY: THE CASE OF CYNICS

Mehmet Önal*1, Emin Çelebi**

* Prof. Dr. İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

** Prof. Dr. İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

Abstract

In this study, firstly, some evaluations will be made for the definition of idleness and its relationship with the concepts of parasitism and laziness will be evaluated. Thus, both the general meaning and basic characteristics of idleness will be revealed and the virtue of self-sufficiency, which is its basis, will be the subject of the study. In this context, the virtue of self-sufficiency will be exemplified mainly by the Cynics, starting with the pre-Socratic natural philosophers. While discussing the relationship between freedom and self-sufficiency on the basis of individuality, Aristotle and some Existentialist philosophers will also be pointed out. In short, the main thesis of the article is that idleness is misunderstood as a concept and its contributions to philosophy and social life are ignored. Thus, in the article, the liberation of idleness from the negative meaning understood only as laziness and its reflection on art, philosophy and practical life as a free and independent lifestyle will be based on the virtue of self-sufficiency.

Key Concepts: Self-sufficiency, idleness, Cynics, parasitism, laziness, happiness

KENDİNE YETME ERDEMİ OLARAK AYLAKLIK: KİNİKLER ÖRNEĞİ

Özet

Bu çalışmada öncelikle aylaklığın tanımına yönelik bazı değerlendirmeler yapılacak ve onun asalaklık ve tembellik kavramları ile olan ilişkisi değerlendirilecektir. Böylece hem aylaklığın genel anlamı ve temel özellikleri ortaya çıkarılacak hem de onun dayanağı olan kendine yetme erdemi ana hatlarıyla araştırmaya konu edilecektir. Bu bağlamda kendine yetme erdemi, Sokrates öncesi doğa filozoflarından başlayarak, ağırlıklı olarak Kinikler ve üzerinden örneklendirilecektir. Özellikle özgürlük ile kendine yetme erdemi ilişkisi bireysellik zemini üzerinden tartışılırken, Aristoteles ve bazı Varoluşçu filozoflara da işaret edilecektir. Kısacası makalenin temel tezi, aylaklığın kavram olarak yanlış anlaşıldığı, felsefe ve sosyal hayata yaptığı katkıların göz ardı edildiği yönündedir. Böylece, makalede aylaklığın sadece tembellik olarak anlaşılan negatif anlamdan kurtulması ve özgür ve bağımsız yaşama tarzı olarak sanat, felsefe ve pratik hayata yansımaları özellikle kendine yetme erdemi üzerinden temellendirilmiş olacaktır.

Anahtar Kavramlar: Kendine yetme, aylaklık, Kinikler, asalaklık, tembellik, mutluluk.

1. GİRİŞ

Türkçe sözlüklerde “aylaklık”, işsizlik, avarelik, boş gezmek olarak tanımlanır. “Aylak” terimi işsiz, avare ve boş gezen kimseye verilen ad veya sıfat olup aynı kökten türetilmiş olan “aylakçı” ise tembel ve işsiz kimse için kullanılmaktadır. İngilizcede ‘aylak’ karşılığı *idle*, işsiz karşılığı olarak da *unemployed* ya da serseri anlamında *tramp* kelimesi kullanılmaktadır. Fransızca aylaklık, boş boş gezmek, salına salına yürümek anlamına gelen *flâner* fiilinden türemiş olan *flâneur* terimiyle ifade edilmektedir. Arapçada ise aylaklık, avarelik, işsizlik, tembellik anlamında *بطالة* (*betale*) terimi ile karşılanmaktadır. (Önal, 2019:1077-78). Görüldüğü gibi farklı dillerde “aylaklık” terimine, ifade ettiği işsizlik ve avareliğin yanı sıra daha çok tembellikle özdeş hale gelen negatif bir anlam yüklemesi yapılmıştır. Gerçi anlam sadece sözcüklerin kendi marifeti ile taşınmaz, onların tekabül ettiği olgu ve bu olguya dair algının, sözcüklere pozitif veya negatif anlamlar kazandırması ile de şekillenir. Çünkü insanların herhangi bir durumu onama veya kınamalarına eşlik eden sözcükler, anlamlarını büyük ölçüde bu ilişkiler ağında oluşan sosyal kaynaktan alırlar.

İnsanların benlerini var etmek ve sürdürmek kaygısıyla en kolay ve kestirme yol olarak gördükleri bencilliklerini tatmin eden araçlara yönelimi, önemli ölçüde onların onama ve kınamalarının kaynağını teşkil

¹ Sorumlu Yazar email: onal.mehmet@inonu.edu.tr / Doi: 10.22252/ijca.833088

eder. Başka bir deyişle fayda/haz ve zarar/acı duyularının dolaysızlığı, insanların kabullerini ve yargılarını belirlemede yadsınamayacak derecede etkilidir. Bu içgüdüsel durum, insan bilincine hükmettiği zaman bu yargının dışına çıkıp sorgulama yapabilme de neredeyse imkânsız hale gelir. Söz konusu tikel bilinç halinin toplumsallaşması ise toplumsal kabul ve yargıları, başka bir deyişle toplumsal bilinç denen şeyi oluşturur. Böylece insanlar, egemen olan bilinç durumlarını gerçekleştirmek üzere toplumsal bir yarışa girerler. Daha fazla kar elde etmek, sürekli kazanmak ve de başarmak arzusu, insanları, daha fazla fayda ve hazzı nihai erek olarak görmeye sevkeder ki bu durumda da farkında olunmayan 'hakiki farkındalık ölçütleri' kaybolup gider ve alternatifler düşünülemez olur. Horkheimer'e (1895-1973) nazire yaparak dile getirecek olursak, bilincinde olunmayan bir "bilinç tutulması" ile karşı karşıya kalınır.

Böylelikle, iddia edilenin aksine, bireyciliği değil bencilliği yücelten, ekonomik değeri ve faydayı önceleyerek bireyi mekanik bir varlığa dönüştürüp varoluşsal mahiyetini körelten kapitalist hayat tarzı, varlığını idame ettirmek için yegâne nesnesi olan "sürekli çalışan insan" icat etmiş olmaktadır. Bu yüzden aylaklığın gerçekte ne anlama geldiğini ortaya koymak ve insan teki bakımından varoluşsal düzlemde taşıdığı imkânları serimlemek önem arz etmektedir. Şimdi meseleye daha etraflıca bakmaya çalışalım.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kapsamında değerlendirilebilecek felsefi metin analizi ve buna bağlı olarak akılsal çıkarımlara dayalı sonuca varma yöntemi kullanılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM: Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

3.1. Aylaklık ve Kendine Yetme

Kendine yetme meselesine geçmeden önce aylaklığın ne olduğunu açık etmek gerekir. Ancak burada ortaya konacak olan aylaklık Russell (1872-1970) ve Veblen'in (1857-1929) öne çıkardığı anlamda aylak sınıf² değil bizzat tek tek bireylerin hayat felsefesi anlamında pratik ettikleri aylaklıktır. Aylaklığın ne olduğunu ne olmadığı üzerinden tersten giderek açıklamaya çalışmak daha kolay bir yol gibi görünmektedir. Bu yüzden öncelikle aylaklığın sıklıkla karıştırıldığı iki kavram olan asalaklık ve tembellik ile olan münasebetine değinelim ve aylaklığın bunlardan farkını ortaya koymaya çalışalım.

Asalak terimi insan, hayvan ya da bitki gibi bir canlının başka bir canlıdan beslenmesi durumunu ifade eder. Bitki ve hayvanlar arasında olduğu gibi insanlar arasında da asalaklar vardır. Bunlar kendileri çalışabilecekken bilerek çalışmayıp başka bir insanın emeğiyle geçinen, onun ürettiğini tüketen sömürgeçlerdir. Genellikle sevdikleri, yakınları ve tanıdıklarından beslenen asalaklar aslında kendi kaynaklarını tüketir, bindiği dalı keserek kendi sonlarını hazırlarlar ama bunun farkında değildirler. Asalaklığın organizmalar için kullanıldığında "parazit" olarak adlandırılması da bundandır. Dolayısıyla aylaklık ve asalaklık, yukarıda arz ettiğimiz çerçevedeki çalışmamayı yeğlemesi bakımından zahiri bir benzerlik gösterebilir (Önal, 2019: 1076). Ancak temelde müesses düzene karşı bir itirazı muhtevî bir bilinç hali olması itibarıyla aylaklık, bağımlı olmayı dışlayan bir karakteri haizdir ki bu onu asalaklıktan tamamen ayırır. Hatta aylaklık, asalaklık ile kökensel bir karşıtlık içindedir de diyebiliriz. Çünkü aylaklık bilinci, Sinoplu Diogenes (M.Ö. 400-325)'in İskender'e "gölge etme, başka ihsan istemem" özdeyişinde dile gelen kralına dahi ihtiyaç duymama bilinci iken asalaklık, en basit menfaati için en bayağı olana dahi bağımlı olma halini ifade etmektedir.

Peki, aylaklık salt tembellik midir? Salt tembellikten kastımız, hiçbir zihinsel ve bedensel faaliyet içine girmeden yan gelip yatmaktır. Doğrusu insan için böyle bir yaşama imkânı yoktur ve böyle bir hayat, hiçbir biçimde sürdürülebilir değildir. Dolayısıyla tembellik ve aylaklık ilişkisini doğru çözümlenmek gerekmektedir. Yukarıda aylaklığın bir bilinç hali olduğunu ifade ettik. Bu bilinç hali, başkalarının belirlediği maddi koşullar, sınırlar ve ölçütler ile varlığını ve varoluşunu tanımlamama esasına dayanmaktadır. Başka bir deyişle sonsuz hazların tatminine yönelik ihdas edilen ihtiyaçların, gerçekte ihtiyaç olmadığını bilerek robotik ve mekanik bir çalışma zorunluluğu hissetmemektir. Dolayısıyla genel geçer kabul gören bu duruma itiraz edip bir yetinme halini ifade eden aylaklık, zahiren bakan bir kimse için tembellik olarak görülebilir. Bu durum, genel geçer algı açısından tembellik olarak da isimlendirilebilir. Ancak bir bilinç hali eşlik ettiğinden ve asalaklığa yol

²Bertrand Russell, *Aylaklığa Övgü*, (çev. M. Ergin), Cem Yayınları, İstanbul, 1990; Torstein Veblen, *Aylak Sınıf Teorisi*, (çev. Zeynep Gültekin), Babil Yayınları, İstanbul, 2005.

vermediğinden bu tavrı, gerçekte tembellik olarak nitelemek doğru değildir. Netice itibarıyla aylaklığı asalaklık ve tembellikten ayırt eden temel parametre şudur: Bilinç hali ve buna eşlik eden pratik yaşantı. Bilinç ve buna eşlik eden pratik yaşantı dediğimizde aslında “kendine yetme” halinin teorik boyutunu ifade etmiş oluyoruz. Kendine yetebilmek demek, başkasına muhtaç olmamak demektir. Kişinin kendisine yetebilmesi, aynı zamanda kendine yetecek kadar çalışmayı da tazammun eder. Bu bağlamda söz konusu bilinç hali, aynı zamanda varoluşa, özgürlüğe, erdeme ve mutluluğa yönelik bir arayışın ifadesi ve de zemini olmaktadır. Kendine yetme, bu temelden hareketle bir yaşam pratiğine dönüşür. Nasrettin Hoca'nın hindi fıkrası, meselenin görülemeyen boyutuna işaret eden bir metafor olması bakımından anlamlıdır: Pazarda bir papağanın 100 akçeye satıldığını gören Hoca, gidip evinden hindisini getirerek 100 akçeye satmaya çalışır. “Hocam, şaka mı yapıyorsunuz, hindi hiç 100 akçe eder mi?” diyenlere, hoca papağanı kastederek “ama siz el kadar kuşu 100 akçeye satıyorsunuz da benim kocaman hindim niçin 100 akçe etmesin” diye çıkarır. Bunun üzerine, “ama hocam bu kuş konuşuyor” dediklerinde, Hoca da “iyi ya benim hindi de düşünüyor” diyerek farklı bir mahiyete işaret eder. Bu itibarla çalışkanlığı, sadece bedensel çalışmaya hasretmek, sürekli somut bir aktivite ile özdeşleştirmek ve bu çerçevede sınırsız arzuların tatminine yönelik eylemde bulunmayı ölçüt olarak belirlemek, insan denen varlığı, sıradan bir nesneye dönüştürmekten başka bir işe yaramamaktadır. Genel kabul ve pratiklerin ötesinde, görülmeyen, adeta unutulmuş başka insani varoluşsal boyutlara dikkat çekme pratiği olan aylaklığın XX. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren, roman ve sinema başta olmak üzere sanatın çeşitli alanlarında konu edilmesini, insanoğlunun müesses var olma determinasyonuna yönelik bir itiraz olarak yorumlamak gerekir. (Önal, 2009: 1073-1096).

Dolayısıyla herhangi bir iş ve meslekle mukayyet olmayan kişilere ve bu kişilerin içinde bulunduğu duruma yönelik hâli niteleyen aylaklık için temel motivasyonun, bireyin mutluluk talebi ve özgürlük telakkisi olduğunu söyleyebiliriz. Kendine yetme erdemi zemininde söze konu ettiğimiz aylaklık, işte bu bilinçli seçimi temsil eden bir hayat tarzı, ahlâk felsefesi ve mutluluk öğretisi olması bakımındandır.

Kendine yetme erdeminin ereği mutluluk ise de yaslandığı zemin gerçekte özgürlüktür. Çünkü kendine yeten, başkalarına bağımlı kalmayan, dünya malına malik olma isteği ve makam hırsı taşımayan kişi doğal olarak bağımlı olmayı reddeden bir kimsedir. Gereksinimlerini oldukça azaltmış bir kimsenin, hazlara ve konforlu yaşamaya kafa tuttuğu açıktır. Bağımlı olmak ile ihtiyaç hissetmek arasında doğrusal bir ilişki vardır. Dolayısıyla yerleşik algı ve toplumsal yapı içerisinde bağımsız bir birey olmanın yolu, söz konusu determinasyona karşı durmaktır ve bunun adı özgürlüktür. Bu yüzden olsa gerek, bazı aylak kimseler dışarıdan bakınca, kibirli, dik başlı, eyvallahı olmayan bencil kimseler olarak algılanmışlardır. Hâlbuki ayıların bu kayıtsızlık ve telaşsızlık hali kendine yetme erdeminin sağladığı gönül huzuru ve muhtaç olmamanın verdiği güven ve de özgürlük duygusundan başka bir şey değildir.

Kendine yetmenin zemini olan özgürlüğün doğrudan varoluşsal ve etik içerimlere sahip olduğu açıktır. Özgürlüğü mutlak anlamda “bütün bağlardan, kayıtlardan kurtulma” olarak tanımlayabiliriz. Ontolojik olarak bunun mümkün olup olmadığı tartışılmalıdır. Örneğin Spinoza'ya (1632-1677) göre insanın gerçekte özgür olması mümkün değildir. Farklı bir epistemolojik zaviyeden yaklaşan Hume için de özgürlük bir sanrıdan başka bir şey değildir. Spinoza insanı bütünlüklü bir mekanizmanın parçası sayması bakımından, Hume ise insan doğasının duyularının (haz-acı) zorunlu dayatmalarından ötürü insan teki için bağımsız bir edim alanının olamayacağını varsayarak özgürlüğü yadsıma yoluna gitmiştir. Özgürlük, her ne kadar mutlak anlamına uygun bir biçimde yaşanmasa da olabildiğince bir kayıtsızlık ve bağımsızlık durumu olarak birey tarafından gerçekleştirilebilir. Bunun adı varoluşsal özgürlüktür.

Bilindiği üzere Varoluşçuluk, insanı bir tek imkânsızlığın kucağına iter: Özgür olmanın zorunluluğu. Dolayısıyla onlara göre, bir tek zorunluluk vardır o da özgürlüktür. Özgürlüğün bu telakkisinin birincil evresi bilinç durumudur. Bilinç varlığı olarak insan, kendi kendisine yöneldiğinde dayatılmış harici sınırların kendi kendisi ile yüzleşmesini engellediğini ve kendisini kendisine yabancılaştırdığını fark eder. Bu farkındalık ile başka bir bilinç düzeyine ulaşan birey, kendisindeki sonsuz varoluşsal ufukları görür ve bu sonsuzluk ufkuna doğru yol alır. Bu yolculuk kendisinin gerçekte kendisine yettiğini idrak etme yolculuğudur. Kierkegaard'ın(1813-1855) iman şövalyesi, Jaspers'in (1883-1969) aydınlanmış beni, bu yolun yolcularıdır. Sartre'in başkası bu yolda karşılaşılan cehennemidir.

Daha önce işaret edildiği üzere bir bilinç durumu olan aylaklığı, varoluş düzlemine yerleştirmek mümkündür. Metaforik bir anlatımla ifade edecek olursak, sürünün içinde bir koyun olmaktan öteye gidemeyen toplumsal bireyin, sürünün dışında da var olabilmeye cesaret edebilmesinin adıdır aylaklık ve de özgürlük. Bunu söylerken sürüden fiziksel bir ayrılık tabii ki mümkün olmayabilir ancak sürüye mutlak itiba etmemek, ancak

bireyselliği ve bizatihi kendisinin farkına varmayı mümkün kılacaktır. Uniform bir sistematik içinde, tesviye edilmiş bir toplumsallıkta yaşamı idame ettirmek pekâlâ mümkündür ancak bu vasatta varoluşsal bir varlık olarak var olmak mümkün değildir.

Aylaklığın neliğini ve felsefi zeminini ana hatlarıyla bu şekilde ifade ettikten sonra şimdi aylaklık tavrının felsefe tarihi içindeki kökenine bakalım.

3.2. Tarihsel Arka Plan ve Kinikler

Aylaklığın en temel niteliği, yukarıda görüldüğü üzere, kendine yetme anlayışına yaslanması ve bunu bir pratik olarak ortaya koymasıdır. Bireyin kendine yetmesi meselesini felsefe tarihinde ilk kez gündeme getiren filozof, atomcu öğretinin en önemli temsilcisi olan Demokritos (M.Ö. 460-371)'tur. O gönül ferahlığı, esenlik, uyum, denge ve ruh sükûneti olarak insanın kendine dayanarak mutlu olabileceğini (Capella, 2026:126) savunmak suretiyle insanın kendine yetebileceğini ima etmiştir. Ancak kendine yetmenin pratize edilmesi bakımından Demokritos ile ilgili olarak herhangi bir bilgiye rastlamadığımızı belirtmek gerekir. Bu yüzden elimizde onun aylaklıkla kesişen bir tavrının olup olmadığını bilmiyoruz.

Felsefe tarihinde ilk aylaklar olarak söz konu edilenler, M. Ö. 5. yüzyılda özellikle Atina ve civarında şehir şehir gezip para karşılığında ders veren Sofistlerdir. Sofistlerin böyle nitelenmeleri onların avare avare gezip salt retorik ile geçimlerini sağlamalarına müstenittir. Ancak bize göre Sofistler, yeni kurulan demokrasiye eleman hazırlamak ve iyi yurttaşlar yetiştirmek için çalıştıkları ve bu işi para karşılığında profesyonel öğretmenler olarak sürdürdükleri için geçek anlamda aylak olarak değerlendirilemezler. Onların hakikat diye bir ereklere olmadığı gibi onlar hakikatin imkânına da inanmıyorlardı. Salt rölativist bir bilinç halinin arz ettiğimiz çerçevede herhangi bir öğretiyi salık vermesi olası değildir. Aynı şekilde böyle bir öğreti, kendine yetme erdemini de temin edemez. Dolayısıyla sofistler bize göre olsa olsa 'kendinden ibaret olma' diyebileceğimiz bir solipsizmin temsilcileri olabilirler. Bununla beraber şu noktanın altını çizmek gerekir: Sofistler, din, devlet, hukuk ve eğitim konularında müesses düzeni kökten eleştirmeleri (Nutku, 2018: 68) ve doğal olanı tercih etmeleri bakımından aylak hayat tarzı ile kesişen birtakım hasletlere sahip olmuşlardır.

Sofistlerin muarızı olan Sokrates'e (M.Ö. 469; 399) gelince, onda durumun yavaş yavaş değiştiğini görebiliriz. Sokrates bir dogmatik olarak "insanlar aklını iyi kullanır ise er ya da geç hakikati kavrayabilir" görüşünde olduğu için şüpheci ve rölativist epistemolojiye dayalı Sofistik düşünce ile mücadele halindeydi. Ancak o, iyi, doğru ve güzelin atalardan intikal eden mitoloji türü hazır bilgi kalıpları olarak alınmasını değil, muhataplarla birlikte, diyalog yöntemiyle araştırılarak bulunması gerektiğini savunan bir aydınlanmacıydı. Sokrates bu araştırmaları yaparken evini ve çocukluğunu ihmal eden biri olarak eşi Ksanthippi tarafından, aylaklıkla suçlanan belki de ilk felsefecidir. Çünkü herkes işinde gücünde, rızkı peşinde koşup dururken Sokrates bir sokak filozofu olarak gününü çarşı pazar gezip, gençlerle iyilik, doğruluk ve güzellik gibi değerleri ve temel erdemleri tartışarak geçiriyordu. (Platon, 30-a-c) Bu yüzden o kazanç temin edemiyor ve tabir-i caizse eve ekmek götürüyordu. Hatta bu yetmezmiş gibi bir de arkasına kattığı çömezlerini evine akşam yemeği için misafir olarak götürüyordu. Yarının hesabını yapmadan alışılmışın dışında bir yaşam öğretilerine sahip olan Sokrates, inandığı değerleri ve erdemleri anlatma davasından hiç vazgeçmiyordu. Öyle ki onun bu tutumu ileride idamına sebep olacaktı. (Önal, 2007:79) Sokrates iyi insanın özünü özgür ve başkalarından bağımsız olmasına, özgür olmayı da insanın gerçek anlamda kendi kendisine yetmesine (*auterkeiayla*) bağlamıştır. Çünkü erdemli olma, başkasına ya da dış nedenlere değil insanın kendi kendisiyle olan ilişkisiyle yani kendini bilmesiyle ilgilidir. Bu minvalde gerçek güç de ona göre insanın kendini gerçekleştirebilme gücüdür. (Versenyi, 2007: 106-107).

Arz ettiğimiz çerçeve dâhilinde bize göre Sokrates, kelimenin gerçek anlamıyla bir aylak sokak filozofuydu. O felsefesini yazmak yerine bizzat yaşayarak aktaran ve kurulu düzenin değer yargılarını mutlak bir kayıtsızlıkla eleyen bir bilinç abidesidir. Böylelikle o önceliklerini değiştirmiş, hakikat arayışını ve erdemli yaşayışı sürdürmeyi diğer tüm sıradan fayda ve konfora tercih etmekle ileride "yaratıcı aylaklık" olarak adlandırılacak hayat felsefesi ve ahlâk öğretisini başlatmıştır. Onun yol açtığı bu öğreti, öğrencisi Antistenes'in (M.Ö. 443-366) kurduğu ve felsefe tarihinin en uç aylaklık çizgisi olarak görülen Kinik okulu vasıtasıyla devam ettirilmiştir.

Kinikler, diğer bir Sokratesçi okul olan Kireneliler'in hazırlığı ile mücadele eden, *asketik* yaşamı merkeze alan bir okuldur. Kendine yetme erdemi, Kiniklerde asketik pratikler sayesinde elde edilmeye çalışılmıştır. Antik Yunan felsefesi başta olmak üzere, düşünce tarihinde öne çıkan bazı filozof ve düşünürlerin, yaşam

koşullarını sadeleştirme, ihtiyaçlarını en aza indirme pratiği olarak *asketizm* kendi kendine yetmenin en uç noktalara taşındığı ve bütün felsefe ve dinler tarihinde karşılaştığımız bir mistiklik pratiğidir. Ruhunu güçlendirme ve onu bedeninin tasallutundan kurtarma şeklinde bir işlevi olduğu kabul edilen *asketizm*, filozoflar için hakikati kavrayacak olan özneyi bilmeye hazırlamak, dindar mistikler için ise dini tecrübeyi aracasız bir iç hal ile yaşatmak için kişiyi eğitmek anlamına geliyordu.³ Kinikler, *asketik* yaşamı, her türlü hazza, dışsal etkilere, toplumsal değerlere ve kabullere karşı koyabilmek için bir terbiye metodu olarak görüyorlardı

Onların temel tezi, insanın en azından asgari ihtiyaçlarını karşılayacak kadar çalışmak ancak kişinin tam bağımsızlığına zarar verecek ya da erdemli yaşantısını riske atacaktır kadar dünya malına dalmamaktır. Kinizmin kurucusu Antistenes sağlık, güzellik, zenginlik, lüks, şan ve şerefe aldırış edilmeyecek şeyler olarak bakıyor ve biricik değer olarak erdemi ve onun sağlayacağı dinginlik ve huzuru savunuyordu. Ona göre böylesi huzurlu bir hayat ve ruh dinginliği ancak kişinin kendi kendisine yetmesine bağlıdır. Tanrıları ve o zamanki dini ritüelleri de reddeden Antistenes'e göre tek bir Tanrı vardır ona da ancak bahse konu olan erdemli hayat yaşayarak saygı gösterilmiş olunur (Gökberk, 1984: 54). Antisthenes, bilgelikte bulunduğu erdemini kendi kendine yeten bir değer olduğunu, insanların, yaşamın temel ihtiyaçlarına kayıtsız kalarak ve özellikle de hazdan kaçınarak bu değere sahip olabileceğini savunuyordu. Başka bir deyişle o, karakter bağımsızlığını, dünya nimetlerinden uzak kalarak sağlanacak kendi kendine yetme pratiğini en yüksek ideal olarak görüyordu. Onun gözünde bu erdem bağımsızlık ve özgürlüğün de garantisiydi. (Cevizci, 1999:61-2)

Kinik felsefesinin en önemli temsilcisi, yaşadığını söyleyen, söylediğini de yaşayan tam bir eylem filozofu olan Sinoplu Diogenes (M.Ö.400-325)'tir. Diogenes, banker olan babası –bir rivayete göre bizzat kendisi-kalpazanlıkla suçlanmış, takriben 20 yaşına kadar ikamet ettiği yurdu Sinop'tan babasıyla birlikte Atina'ya sürülünce Antistenes'in yanına sığınarak onun öğrencisi olmuştu. Kiniklerin sade bir hayat sürme idealinde en aşırı giden biri olarak boş bir fiçiyi mesken tutan, dünya malı adına, örtündüğü bir battaniye, yiyeceklerini koyduğu bir heybesi ve yaşlandığında dayanarak yürüdüğü bir bastonu dışında hiçbir şeye malik olmayan biriydi.

Diogenes “Kim bilir belki de bize hiçbir şey yetmediği için değil de kendi kendimize yetemediğimiz için mutsuzuz.” diyerek kendi kendine yetme erdemini birincil ilke olarak kabul eder. Onun ikinci ilkesi ise utanmazlık ilkesi olup kendi başına yapılmasında bir zarar içermediği halde toplumca yerleşik davranış kalıplarına uymadığı için ayıp karşılanan toplumsal uzlaşma kurallarına aldırılmamaktır. Onun burada kastettiği çok çalışarak kendine yetme değil aksine az ya da hiç çalışmayarak kendini tamamen erdemine emrine vermek, aylak hayat tarzını bu erdem üzerinden sürekli kılmaktır. Ona göre, bu şekilde elde edilen erdem sayesinde kişi tam bağımsızlığına kavuşmuş olur. Bu kişiler gereksinimleri ne kadar azsa o oranda mutluluğunu arttırmış ve Tanrılara benzemiş olurlar. (Günay, 2018: 103; Cevizci, 1999:243).

Bu bağlamda, Kinik felsefenin kurucusu Antistenes ile onun öğrencisi olan Diogenes'in ahlâk felsefelerini karşılaştıran Ahmet Arslan, Antisthenes'in bireye belli bir güvenlik sağlamasından dolayı devlete gerekli bir kurum gözüyle baktığını, ancak öğrencisi Diogenes'in anarşistler gibi devleti lüzumsuz bir kurum olarak gördüğünü ileri sürer. (Arslan, 2006, C.2: 164) Günümüz terminolojisiyle ifade edecek olursak Antistenes bir liberal, Diogenes ise bir anarşisttir. Ancak nasıl tanımlanırsa tanımlansın her ikisinin savunduğu değerler ortaktır.

Burada Bazı Kinik filozoflarla aynı dönemde yaşamış olan orta yol savunucusu Aristoteles (M.Ö.384-322)'in kendine yetme erdemine ilişkin görüşleri bağlamında meseleyi açılımlama, Kiniklerin tarzının daha da netleşmesine yardımcı olacaktır. Kendine yetme erdemini *Eudemos'a Etik* adlı eserinde “dostluk konusuna ayırdığı Yedinci kitapta işlerken kendine yetme erdemi bağlamında şu ifadeyi kullanır: “Gereksinim içinde olduğumuz zaman değil, kendimize yeter olduğumuz zaman daha iyi karar veririz. İşte o zaman birlikte yaşamaya layık dostlara gereksinim duyarız.” (2017: 1244-b) Aristoteles ahlâk ile ilgili diğer bir eseri olan *Nikomakhos'a Etik*'te ise “insanın kendine yeter olması, bir eksiğinin olmaması demektir” dedikten sonra mutluluğun da böylesi bir tamlığı ifade ettiğini belirtir. Çünkü onun gözünde eylemlerimizin hedefi olan mutluluk kendine yeter bir şey ve amaçtır. Fakat ona göre kendine yeterli olmak demek, Kiniklerin ve bazı asketiklerin savunduğu gibi insanın tek başına yaşaması, ailesi ve hemşerilerinden uzak kalması demek değildir, çünkü bu *zoon politikon* (sosyal canlı) olan insanın doğasına aykırıdır. (2019: 1097-b, 1098-a)

³Ayrıntılı bilgi için bkz. Felsefe Sözlüğü, ed. Abdulbaki Güçlü, Erkan Uzun ve arkadaşları, Bilim Sanat Yayınları,2002 “çilecilik” maddesi, s.316-318 arası.

Günümüz filozoflarından Gadamer (1900-2002), ötekinin anlaşılması noktasında var olan anlama deneyiminin sonuçta kişinin kendini anlama deneyiminden başka bir şey olmadığını söyler. Nitekim ona göre ben ötekini anladıkça kendini de anlamaya ve tanımaya başlamış olur (Efil, 2016:53) ki bu da insanın *zoon politikon* olduğunu söylemenin başka bir yoludur.

Yukarıda Kiniklerin kendine yetme zemininde mutluluk arayışında oldukları sıklıkla vurgulandı. Burada Aristoteles'in de zahiren aynı terminolojiyi kullandığını görmekteyiz. Ancak iki yaklaşım arasında çok temel bir farklılık vardır. O da şudur: Kinikler, var olan toplumsal yapının içinde kendine yetmenin imkânsızlığını Aristoteles ise var olan toplumsal yapının dışında kendine yetmenin imkânsızlığını ifade etmektedir. Buradaki zıtlık maddi olan ile ruhsal olan arasındaki zıtlıktır. Aristoteles, insanın toplumsal bir varlık olması bakımından topluma ihtiyaç duyduğunu söyleyerek reel koşullar içerisinde standart bir düzene işaret ederken Kinikler mevcut yapıya bütünüyle ram olmanın, bireyin gerçek varoluşsal hüviyetini öldürdüğünü ve anakronik bir ifadeyle biyolojik bir makineye dönüştüğünü, bunun da bireyi, sonsuz ihtiyaçlar hiyerarşisi içerisinde mutlak bir bağımlılığa duçar kılacağını söylemektedirler. Burada aynı terminoloji ve karşıt iki içerikle karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz. Tıpkı, yine anakronik bir benzetmeyle dile getirecek olursak, varoluşsal özgürlük ile Aydınlanmacı özgürlük arasındaki aynılık ve karşıtlık gibi.

Başka bir perspektiften dile getirecek olursak bize göre aylıklık ekseninde tartıştığımız kendine yetmeye, *asketik* yaşamı bir kenara bırakırsak, en yakın yaklaşımlardan birisi J.J. Rousseau'ya (1712-1778) aittir. *Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev* adlı eserinde özgürlüğü, kendine yetmenin verdiği huzur ve mutluluk ile erdemli davranışlara yönelme ve aynı zamanda şöhret ve servetin hiçliğini görme olarak dile getiren Rousseau (2007:5), *Emile* adlı eserinde de doğal bir varlık olarak gördüğü insanın çocukluk çağını dışarıdan müdahale edilmeden kendi halinde doğasına uygun yaşayarak geçirmesi gerektiğini söylemekle insanın doğası gereği kendi kendine yetebileceğini ima etmiştir. (Taşkın, 2013: 253). Demek ki ona göre en özgür olunan durum, doğa durumudur. Ancak zorunlu olarak kaybettiğimiz bu duruma en yakın durumda yaşamamız, daha doğrusu mümkün olduğu kadar doğa durumuna en yakın durumda yaşamamız en ideal olanıdır.

Özetle ifade edecek olursak, aylıklığın en önemli temsilcisi olan Kiniklerin en çok değer verdikleri şey, özgürlük ve bağımsızlıktır. Çünkü bu değerler kendine yetmenin bilincine vardırıdıkları gibi yegâne erek olan mutluluk için de olmazsa olmaz araçlardır. İnsanın içindeki arzu ve istekler ile dış dünyada karşı karşıya kaldıkları olaylardan bağımsız olarak karar verip hareket etme yeteneği kazanması olan kendine yetme erdemi, bireyin kendisi dışında var olan yerleşik ve kurulu düzene ram olmamak ile mümkündür. Bu ister ruhsal ister biyolojik düzlemde olsun fark etmemektedir.

4. SONUÇ

Günümüz toplumunda aylıklık kuşkusuz negatif bir sıfat olarak kullanılmaktadır. Bunun böyle olması son derece doğaldır. Çünkü alışıldık düzen ve yapıya karşı olan her türlü tavır, olumsuz olarak nitelenmeye mahkûmdur. Aynı durum, metin içinde sıkça işaret ettiğimiz varoluşçu filozofların da başına gelmiştir. Bir dönemin moda akımı olan varoluşçuluğun hakaretimiz bir sıfat olarak kullanıldığını biliyoruz. Bu yüzden varoluşçuluk kategorisinde zikrettiğimiz, Marcel (1889-1973) ve Jaspers gibi düşünürler "varoluşçu" nitelmesini kabul etmezler.

Bu çalışmada tartışmaya açtığımız aylıklık, kuşkusuz amiyane nitelmelerin dışında bir anlama sahip olup felsefi bir mahiyeti haizdir. Bilinçli bir yaşam tavrı olan aylıklığın temel kavramı kendine yetmedir. Kendine yetme, insanların ihtiyaç duydukları şeylere sahip olup da ihtiyaç duymamak değil, insanların sahip olduklarına sahip olunmadığı gibi buna herhangi bir ihtiyaç da duymamak bilincine sahip olmaktır. Kiniklerin *asketik* yaşam ile elde etmek istedikleri de zaten bu doygunluktur. Varoluşsal düzlemde de dışsal etmenler aynı zamanda sınırlayıcı etmenlerdir. Dolayısıyla özgürlük, bu sınırların belirlediği alan ile sınırlanmamanın adıdır, sınırların kendisine sahip olmak değil. Bu itibarla, kendine yetme, maddi ihtiyaçları azaltmak, yerleşik olgu ve algıların esaretinden kurtulmak, ruhsal doygunluk ve akabinde elde edilen mutluluk, hep özgürlük bahçesinin meyveleridir.

Bu çalışmada savunulan tez, Kiniklerin taklit edilmesi gerekliliği değildir. Zaten bu perspektifte taklit de imkânsızdır. Çünkü her birey biriciktir ve ancak kendisiyle özdeştir. Unutmamak gerekir ki varoluşsal erdeme giden sayısız imkân kadar sayısız yol da vardır. Önemli olan bu yolların varlığının farkına varmak ve yürümeye başlamaktır. Bu yüzden aylık olarak suçlanan ya da kendine yetme erdemine dayanarak yaşadığı

için dik başlı zannedilen pek çok düşünür, sanatçı, bilim insanı ve filozof alternatif düşünce ufuklarının yolcuları ve de kâşifleri olmuşlardır.

Netice itibarıyla bizim felsefi olarak tartışmaya konu ettiğimiz aylaklık, salt tembel ve asalak bir yaşamı salık vermemektedir. Aylaklık, tembelliğin ve çalışmanın ne olduğu ve insan tekinin gerçekte ne kadar çalışmaya ihtiyacının olduğunu modern paradigmanın bize dayattığı çerçevenin dışına çıkarak anlamaya imkân veren yaşam tarzının adıdır. Aylaklık, aynı zamanda felsefe, sanat ve bilimin de icra edilmesini mümkün kılan bir boş zaman etkinliği olarak da görülebilir. Aristoteles'in *Metafizik*'te ifade ettiği gibi geometrinin çokça boş zamanları olan Mısırlı rahipler tarafından bulunmuş olması tesadüf değildir. Özetle ifade etmek gerekirse bize göre aylaklık, hem içe dönük bir bilince sahip olmanın temin edeceği varoluşsal imkânlara kapı aralarken hem de toplumsal faydayı intaç edecek imkânlar barındırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aristoteles (2010). *Metafizik*. (Çev. Ahmet Arslan), İstanbul: Sosyal yayınlar.
- Aristoteles (2019). *Nikomakos'a Etik*, (çev. Furkan Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Aristoteles. (2017). *Eudemos'a Etik*. (Çev. Saffet Babür). Bilgesu yayıncılık: Ankara.
- Arslan, A. (2006). *İlkçağ Felsefe Tarihi 5 Cilt*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Duff, R. A. (1970). *Spinoza's Political and Ethical Philosophy*. New York: Economic Classics Publishing.
- Efil, Ş. (2016). "Kendini 'Öteki'nde Fark Etmek: Ben-Öteki İlişkisinin Felsefi Uzantıları, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/ 2, (51-66); www.inijoss.net
- Felsefe Sözlüğü*. (2002) (ed. Abdülbaki Güçlü, Erkan Uzun ve arkadaşları). İstanbul: Bilim Sanat Yayınları.
- Gökberk, M. (1984). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Günay, M. (2018). "Diogenes'in İnsan Anlayışı", *Sinoplu Filozof Diogenes* içinde, (Yayına Hazırlayanlar: Harun Tepe, Betül Çotuksöken). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, (101-108).
- Nutku, U. (2018). "Sinoplu Diogenes'ten Su Serpen Düşünceler", *Sinoplu Filozof Diogenes* içinde, (Yayına Hazırlayanlar: Harun Tepe, Betül Çotuksöken). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, (67-72).
- Önal, M. (2007). "Sokrates Bir Peygamber Midir?" *Tabula Rasa*, 7/19, (65-80).
- Önal, M. (2019) "Bir Hayat Felsefesi ve Mutluluk Öğretisi Olarak Sınıfsız Aylaklık", *Beytülhikme*, 9 (4), (1073-1096).
- Rousseau, J. J. (2007). *Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev*, (çev. Sabahattin Eyüboğlu). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Russell, B. (1990). *Aylaklığa Övgü*, (çev. M. Ergin). İstanbul: Cem Yayınları.
- Sinoplu Filozof Diogenes* (2018). (Yayına Hazırlayanlar: Harun Tepe, Betül Çotuksöken). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Taşkın, A. (2023). *Felsefe Tarihi II*, Ankara: Sentez Yayınları.
- Veblen, T. (2005). *Aylak Sınıf Teorisi*, (çev. Zeynep Gültekin). İstanbul: Babil Yayınları.
- Versenyi, L. (2007). *Sokratik Hümanizm*. (çev Ahmet Cevizci). Bursa: Sentez Yayıncılık.